

Татарстан Республикасы
Арча муниципаль районының
Арча шәһәре муниципаль берәмлеге
Арча шәһәр башкарма комитеты
422000, Арча ш. Совет майданы, 27
тел. 3-16-25, 3-12-35

Татарстан Республикасы
Арча муниципаль районының
Арча шәһәре муниципаль берәмлеге
Арча шәһәр башкарма комитеты
422000, Арча ш. Совет майданы, 27
тел. 3-16-25, 3-12-35

КАРАР

«21» октябрь 2015 ел

№ 170

2015-2025 елларга «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге коммуналь инфраструктура системаларын үстерү комплекслы программа раслау турында

Россия Федерациясе Бюджет кодексының 179.3 статьясы, «Коммуналь комплекс оешмалары тарифларын жайга салу нигезләре турында» 2004 елның 30 декабрдәге 210-ФЗ номерлы Федераль закон, «Муниципаль берәмлекләрнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшләү турында» Россия Федерациясе Региональ үсеш министрлыгының 2011 елның 06 маендагы 204 номерлы боерыгы, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06.10 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «шәһәр» муниципаль берәмлеге уставы нигезендә Арча шәһәре башкарма комитеты карар бирә:

2015-2025 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенә коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасын расларга.

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) һәм Арча муниципаль районының рәсми сайтында «Поселение» бүлегендә урнаштыру юлы белән бастырып чыгарырга.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Арча шәһәре башкарма комитеты житәкчесенә торак-коммуналь һәм жир мәсьәләләре буенча урынбасары Гомәрова К.В.

Арча шәһәре башкарма
комитеты житәкчесе

Р.Ф. Касыймов

РАСЛАНДЫ

Арча шәһәре башкарма

комитеты

2015 елның «21» октябрендәге

№170

карары белән

2015-2025 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенң коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасы

Кереш

Коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасы (алга таба - Программа) - каты көнкүреш калдыкларын утильлештерү (күмү) өчен кулланыла торган коммуналь инфраструктура һәм объектларны (алга таба - ТБО) төзү һәм (яисә) модернизацияләү программасы, ул әлеге системаларны һәм объектларны торак һәм сәнэгать төзелеше ихтыяжлары нигезендә үстерүне, кулланучылар өчен житештерелә торган товарларның (күрсәтелә торган хезмәтләрнең) сыйфатын күтәрүне, муниципаль берәмлек территориясендә экологик везгыятьне яхшыртуны тәмин итә. Программа составына муниципаль берәмлекнең энергияне сак тоту программасы чараларын кертергә тәкъдим ителә.

Программа түбәндәге документлар составында эшләнә:

программа документы;

- программа докуменгына нигезләүче материаллар (алга таба - нигезләүче материаллар).

Программалы документ

1. ПРОГРАММАНЫҢ ПАСПОРТЫ

Атамасы Программалар:	2015-2025 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенә коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасы
Программаны эшләү өчен нигез;	- «Коммуналь комплекс оешмалары тарифларын жайга салу нигезләре турында» 2004 елның 30 декабрдәге 210-ФЗ номерлы Россия Федерациясә Федераль законны; - «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенә генераль планы - РФ Шәһәр төзелеше кодексы; - РФ төбәкләр үсеше министрлығының «Муниципаль берәмлекләренә коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшләү турында» 06.05.2011 № 204 боекы.
Заказчы Программалар:	Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге башкарма комитеты
эшләүче Программалар:	Татарстан Республикасы Арча муниципаль районы Башкарма комитетының инфраструктура үсеше бүлеге; "Максима" ЖЧЖ
Программаның максаты:	Арча шәһәренә коммуналь инфраструктурасын үстерү өчен чаралар комплексын әзерләү, шул исәптән: - коммуналь комплекс предприятиеләре эшенә ышанычлылыгын һәм сыйфатын арттыру; - торак төзелеше ихтияжлары өчен коммуналь инфраструктураны алдан үстерүне тәмин итү; - коммуналь хезмәтләренә үзкыйммәтен киметү; - торак комплексын генераль план белән каралган торак үсеше параметрлары нигезендә модернизацияләү.
Программаның бурычлары	- коммуналь комплекс системаларын үстерүне планлаштыру; - инженерлык инфраструктурасы объектларын реконструкцияләү һәм модернизацияләү чараларын нигезләү; - планлаштырыла торган торак фондының һәм социаль өлкәнә коммуналь инфраструктура системаларына тоташтыруны тәмин итү; - коммуналь инфраструктураның энергияне сак тоту һәм энергия нәтижелелеген арттыру механизмнарын гамәлгә ашыру; - коммуналь инфраструктураның инвестицияләр жәлеп итүчәнлеген арттыру.
Программаның иң мөһим максатчан күрсәткечләре	районның коммуналь инфраструктура системасы эшенә ышанычлылыгын арттыру; житештерү процессында коммуналь ресурсларны югалтуларны киметү; коммуналь комплекс предприятиеләренә финанс-хужалык эшчәнлегенә нәтижелелеген күтәрү.

Программаны гамэлгэ ашыру сроклары һәм этаплары:	2015 елдан 2025 елга кадэр
Программаны финанслау күләмнэре һәм чыганақлары:	<p>Программаны финанслау Федераль һәм Республика программаларын гамэлгэ ашыру планы нигезендэ башкарыла.</p> <p>Финанслау чыганақлары Инвестиция программаларын эшлэу стадиясендэ 210-ФЗ номерлы ФЗ нигезендэ һәм Комплекслы программа чараларын максатчан муниципаль, республика һәм федераль программаларга кертү стадиясендэ билгелэnergэ тиеш.</p>

2. Коммуналь инфраструктураның гамәлдәге торышын тасвирлау

Гамәлдәге халәткә кыскача характеристика, жентекле анализ «Коммуналь инфраструктура торышы һәм проблемалары характеристикасы» ААЖнең 3 бүлегендә китерелгән.

2.1. Су белән тәэмин итү.

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегендә Таатарстан (алга таба - Арча шәһәре) эчәргә яраклы һәм хужалык сулары белән тәэмин итүче салкын су белән тәэмин итүнең үзәкләштерелгән системалары бар, алар торак йортларның 97%ын һәм оешмаларның 100%ын, ижтимагый һәм житештерү объектларын тәэмин итә. Кайнар су белән тәэмин итү системалары юк. Арча шәһәрендә су белән тәэмин итү чыганаclarы жир асты сулары. Су белән тәэмин итүнең үзәкләштерелгән системалары өчен төп су чыганагы булып артезиан скважиналары һәм капитал чышмәләр тора. Хужалык-эчәр, житештерү һәм янгынга каршы суүткәргеч системасы бердәм.

3.2. Су чыгару

Арча шәһәрендә яшәүчеләрнең 23 %ы суүткәргеч суүткәргеч суелган. Арча шәһәренең су төзелеше үз эченә ала торган система булып тора:

- су чыгару челтәрләре (магистраль һәм квартал эчендәге, басым һәм үзагышлы);
- канализация насос станцияләре (3 данә);
- шәһәр чистарту корылмалары (алга таба - ОС) 2000 м³/тәүлек куәтенә ия.

Агымлы суларны Казан елгасына агым уңаена агып төшә.

Арча шәһәренең канализация челтәрләренең озынлыгы 16,8 км, диаметры 100-500 мм булган торбалар тәшкил итә. Канализация челтәренең тузуының уртача проценты 33,7 %.

3.3. Жылылык белән тәэмин итү

Утта төзелешне жылыту индивидуаль жылылык генераторларыннан (көнкүреш казаннары) каралган. Хәзерге вакытта Арча шәһәрендә жылылык белән ижтимагый һәм административ-көнкүреш биналарын жылылык белән тәэмин итүче гамәлдәге котельныйлардан тәэмин ителә.

Арча шәһәрендә күпкатлы торак төзелеше БМК (блок-модуль котельная) көнкүреш казаны 100 кВт га кадәр һәм аннан да күбрәк 8 данә булган жылылык белән тәэмин ителә.

3.4. Газ белән тәэмин итү

Хәзерге вакытта Арча шәһәре Татарстан Республикасы территориясендә салынган магистраль газүткәргечләрдән табигый газ белән тәэмин ителә. Арча шәһәрендә табигый газ белән газлаштыру дәрәжәсе 99,5 % тәшкил итә.

3.5. Электр белән тәэмин итү

Арча шәһәрен электр белән тәэмин итү 10780 кВА куәтле трансформаторлары булган 110/35-10 кВ көчәнешле «Арча-101» ПС югары вольтлы подстанциясеннән гамәлгә ашырыла. Электр энергиясен подстанцияләрдән шәһәр кулланучыларына жиберү, 10/0,4 кВ ябык подстанцияләр кулланып, 10 кВ киеренкелегенә сакланачак.

3.6. Каты көнкүреш калдыкларын утильләштерү (күмү)

Хэзерге вакытта «Арча шәһәре» МБдә чүп-чар эзләүнең планлы-даими системасы кулланыла. Торак төзелеше аз катлы йортлар белән тәэмин ителгән, шуңа күрә каты көнкүреш калдыкларын жыю һәм вакытлыча туплау турыдан-туры контейнер майданчыкларында урнаштырылган чүп-чар жыю эшләрәндә башкарыла.

"Арча шәһәре" МБ территориясендә ЖБО чыгаруны "Водоканал-Сервис" ЖЧЖ башкара. Хэзерге вакытта «Водоканал-Сервис» ЖЧЖ белгечләре мәгълүматлары буенча ЖБО чыгарыла торган торакның еллык күләме 360-400 м³/ел тәшкил итә.

Калдыкларны жыю, зарарсызландыру, транспортировкау белән «Жилкомбытсервис» ЖЧЖ шөгьльләнә. ТБО полигоны территориясендә хайваннарның үле гәүдәләрен күмү өчен биотермик чокыр төзелгән.

3. Муниципаль берәмлекнең үсеш перспективалары һәм коммуналь ресурсларга ихтыяж фаразы

Генераль план белән халыкның торак майданын торак белән тәэмин итүне арттыруга түбәндәгеләр каралган:

- 2018 елга 1 кешегә 31,2 кв.м;

- 2030 елга 1 кешегә 36,6 кв.м.

Генераль планын гамәлгә ашыру чорында яңа торак төзелеше 373,31 мең кв.м тәшкил итәчәк.

Кирәкле торак фондын исәпләү

Таблица 1

күрсәткечләр	2008 ел	2018 ел	2030 ел
Халык саны (кеше).	17 754	19 430	19 341
Торак белән тәэмин ителеш (кв.м/кеше).	21,6	31,2	36,6
Гомуми торак майданы (мең кв. м)	382,6	606,8	707,4

Генераль план, социаль-икътисадый үсеш планнары белән шәһәр үсеше параметрлары билгеләнде һәм коммуналь инфраструктура системаларын үстерү чаралары каралды.

3.1. Су белән тәэмин итү системаларын үстерү чаралары

Төзелешнең беренче чиратына (2018 ел) таләп ителә торган чыгым 4004,92 м³ тәүлегенә, шул исәптән исәп-хисап срогына (2030 ел - / 4100,08 м³/тәүлек тәшкил итәчәк.

Халыкның артуы һәм төзекләндерү дәрәжәсе арту сәбәпле, эчәргә яраклы суның житмәве көтелә.

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының "Татводпроект" институты" ААЖ эшләгән "Арча шәһәре су белән тәэмин ителешен арттыру" РРП буенча артезиан скважинасы өстендә насос станциясе төзү һәм Арча шәһәрәндә (Көнбатыш ур.).

Эчә торган суны транспортировкау өчен халыкка түбәндәге чаралар тәкъдим ителә:

Су белән тәэмин итү челтәрләрен алыштыру:

- 2018 елга 3,335 км,

- 2030 елга 5,000 км;

2. Су белән тәэмин итүнең яңа челтәрләрен салу:

- 2018 елга 8,718 км,

- 2030 елга 8,657 км.

Су белән тээмин итү системаларын үстерү чаралары "Арча шәһәре муниципаль берәмлеген су белән тээмин итү һәм су бүлеп бирү схемасында" китерелгән.

3.2 Су бүлеп бирү системаларын үстерү чаралары.

Елга агып төшүче суларның гомуми күләме 1377,84 м³/сутны тәшкит итә.

Төзелешнең беренче чиратына (2018 ел) агып төшүче сулар 2130,05 м³ тәүлеген тәшкит итәчәк, шул исәптән исәп-хисап срогына (2030 ел)- 2232,25 м³/тәүлек. Халыкның санитар-гигиена шартларын яхшырту һәм экологик иминлекне яхшырту максатларында түбәндәгеләр карала:

2018 елга - 6,078 км, 2030 елга - 9,892 км яңа канализация торбалары салу;

- өч КНСка капитал ремонт;

- агып төшүче суларны чистарту өчен икенче һәм өченче резервуарны реконструкцияләү, смета бәясә 15027,2 мең сум;

- утырымны эшкәртү өчен резервуарны реконструкцияләү. Смета бәясә 2235,7 мең сум.

- конструкцияләрне алмаштырган рәшәткәләр бинасын реконструкцияләү. 19127,7 мең сум смета бәясә.

- смотр коеларын ремонтлау (286 данә);

- предприятиеләрдә локаль чистарту корылмалары төзү.

- яңгыр суларын һәм кар суларын читкә жибәрүне оештыру - индивидуаль төзелеш территориясеннән һәм яшел зонадан оештырылган су үткәргечнең ачык системасын, секция корылышы һәм сәнәгать зонасы территориясеннән оештырылган су үткәргечнең ябык системасын төзү юлы белән;

- тәкъдим ителә торган ачык суүткәргеч челтәрнең гомуми озынлыгы генераль планның исәп-хисап чорына 58125 п.м. тәшкит итә, шул исәптән I чиратка - 8850 п.м.

- проектлана торган ябык суүткәргеч челтәрнең гомуми озынлыгы 12950 п.м. тәшкит итә, шул исәптән 2590 п.м. I чиратка.

Су белән тээмин итү системаларын үстерү чаралары "Арча шәһәре муниципаль берәмлеген су белән тээмин итү һәм су бүлеп бирү схемасында" китерелгән.

3.3. Жылылык белән тээмин итү системаларын үстерү чаралары.

Гомуми еллык чыгымнар, мең Гкал/ел

Таблица 2

№ т/б	Төзелеш	Гамәлдәге нигезләмә	Беренче чират 2018 ел	Исәп-хисап срогы 2030 ел
1	Торак төзелеше жылылык кайнар су белән тээмин итү	99,49 6,76	146,631 6,82	169,78 6,63
2	Ижтимагый жылылык -вентиляция кайнар су белән тээмин итү	30,57 0,63 -	72,56 5,02 19,5	89,92 6,92 28,18
	Итого:	137,45	250,53	301,43
	жылылык	130,06	219,19	259,7
	-вентиляция	0,63	5,02	6,92
	кайнар су белән тээмин итү	6,76	26,32	34,81

Жылылык челтэрлэрен проектлана торган чыганактан алып һәр бинаның ИТПына кадэр перспективалы салу - ике торбалар. Жылылык челтэрлэре өчен торбалар ГОСТ 10704-91*.

Беренче чиратта (2018 ел) һәм исәп-хисап срогы (2030 ел) 10 котельный төзү һәм 63-315 мм торба салу каралган:Ø

- беренче чиратта (2018 ел) - 60780 м;
- хисап срогына (2030 елга) - 9892,0 м.

3.4. Газ белән тәмин итү системаларын үстерү чаралары.

Арча шәһәрндәге барлык кулланучылар буенча газның еллык чыгымнары:

- төзелешнең беренче чиратына (2018 ел)- 35,498 млн. нм3/елга;
- исәп-хисап срогына (2030 ел)- 39,875 млн. нм3/елга.

Сәнәгать предприятиеләре буенча, 01.01.09 елгы "Сабыгаз" ЭПУның хисап мәгълүматлары буенча, газның еллык чыгымы 9,125 млн. нм3/ел тәшкил иткән. Беренче чиратта төзелешнең якынча 20% ка артуы күзәтелә һәм елына 11,000 млн. нм3 тәшкил итә. Газ куллануны 10% ка арттыру хисап срогына кабул ителә һәм елына 12,045 млн. нм3 тәшкил итәчәк.

Генераль план барлык газлаштырылган объектларны тотрыклы газ белән тәмин итүгә мөмкинлек бирә торган газүткәргечләрнең гамәлдәге системасын максималь файдалану күздә тотыла. Гамәлдәге Арча АГРС Q=10,000 мең нм3/сәг житештерүчәнлегә төзелешнең барлык срокларына газ белән тотрыклы тәмин итәчәк.

Яңа проектлана торган микрорайоннар өчен I чиратка һәм исәп-хисап чорына яңа стационар котельный һәм БМК (блок-модульле котельный) төзү тәкъдим ителә.

Беренче чиратта (2018 ел) һәм исәп-хисап срогы (2030 ел) ГРП, ШРП 6 данә һәм газүткәргечләр салу каралган:

- Ø1150 м озынлыктагы полиэтилен 63 мм ($P \leq 0,6$ МПа) газүткәргеч;
- Ø780 м озынлыктагы полиэтилен ($P \leq 0,3$ МПа) газүткәргеч;
- ØГомуми озынлыгы 3510 булган полиэтилен 110 мм ($P \leq 0,6$ МПа) газүткәргеч.

3.5. Электр белән тәмин итү системаларын үстерү чаралары.

Исәп-хисап срогы этаплары буенча электр куллануның артуы түбәндәгеләрне тәшкил итәчәк:

- беренче чиратта - елына 794 418,85 мең кВт;
- хисап срогына - 798 219,45 мең кВт.час/год;

Актив куәткә электр куллануның артуы түбәндәгеләр булачак:

- беренче чиратта - 280 384,9 кВт;
- хисап срогына - 281 842,6 кВт;

Трансформатор куәтен электр куллануның артуы булачак:

- беренче чиратта - 108 634,4 кВт;
- хисап срогына - 109 335,2 кВт.

Хәзерге вакытта Арча шәһәрндә электр энергиясен куллануның барлык этаплар буенча артуы бик аз булыр дип фаразлана.

Арча шәһәрэн электр белән тәмин итү 12495 мең кВт исәп-хисап йөкләнеше булган төзелешнең беренче стадиясендә (чиратында) "Арча-101" ПСннән, шулай ук Арча РЭСыннан электр белән тәмин итүнең гамәлдәге схемасын саклап калу күздә тотыла.

Хисап срогына йөклөнеш 15981 мең кВт тәшкил итәчәк, ягъни гамәлдәге торыш белән чагыштырганда 240 мең кВт га артачак.

Арча шәһәрндә электр энергиясенә сыйфатын яхшырту өчен өстәмә 6 данә билгеләргә кирәк. КТП-10/0,4 кВ куәте 2x250 кВт, (пос. «Западный», пос. «Восточный», пос. "Көнъяк", Арча ст., Вахитов ур., Зур ур.

3.6. Каты көнкүреш калдыкларын күмүне (утильләштерүне) үстерү чаралары.

Чаралар "Арча шәһәре" муниципаль берәмлеге торак пунктлары территорияләрен чистартуның генераль схемасы" тәкъдимнәре нигезендә китерелә

«Арча шәһәре» МБ территорияләрен санитар чистартуның Генераль схемасы күрсәткечләре:

Таблица 3

№ т/б	Күрсәткечләрнең аталышы	Үлчәү берәмлеге	күрсәткечләр
1	Жирләрнең гомуми мәйданы	кв.км.	2646
2	Халык саны 2014 елга гына, шул исәптән.	кеше	19920
	- төзекләндерелгән фондта	кеше	9052
	- төзек булмаган фондта	кеше	10868
3	2014 елда 1 кешегә каты көнкүреш калдыклары туплануның хисап нормасы	ел	1,58
4	2029 елда 1 кешегә каты көнкүреш калдыклары туплануның хисап нормасы	ел	1,83
5	1 кешегә ТКХ туплау нормасы. - төзек булмаган фондта	ел	3,25

Шәхси секторда урнаштыру өчен 0,12 м³ сыйдырышлы контейнерлар саны һәм мәйданчыклар саны

Таблица 4

Күрсәткеч	беренче чиратта (2014 ел)	хисап срогына (2029 ел)
Шәхси секторда яшәүче кешеләрнең яқынча саны, кеше.	13580	13070
V = 0,12 м ³ контейнерларының кирәкле саны, шт.	672	751
Мәйданчыклар саны, шт.	672	751

Контейнерлар саны (V = 0,75 м³) һәм күпкатлы секторда аларны урнаштыру өчен мәйданчыклар саны

Таблица 5

Күрсәткеч	беренче чиратта (2014 ел)	хисап срогына (2029 ел)
Күпкатлы йортларда, кеше йортларында	6340	7150

яшәүчеләрнең яқынча саны.		
V = 0,75 м3 контейнерларының кирәкле саны, шт.	51	66
Мәйданчықлар саны, шт.	26	33

ТБО полигонының гамәлдәге сыйдырышлылығы чүпне исәпләү юлларына, яғни 2019 елга кадәр утильләштерергә мөмкинлек бирмәячәк.

ТБОны I чиратка һәм исәп-хисап срогына (2030 ел) утильләштерү өчен каты көнкүреш калдыкларының яңа полигонын төзүне яки калдыкларны мәжбүри эксплуатацияләү белән булган чүпне киңәйтүне күздә тотарга кирәк.

Полигонның мәйданы исәп-хисап срогына 16422,0 м² тәшкил итәчәк. Полигонның гомуми мәйданы 6,4 гектар тәшкил итә.

4. Коммуналь инфраструктураны үстерүнең максатчан күрсәткечләре

Бүлектә Арча шәһәре МБ коммуналь инфраструктурасын үстерүнең гомуми максатчан күрсәткечләре чагылыш тапкан. Максатчан күрсәткечләр ресурслар белән тәэмин итү системаларының һәр төре буенча аерым-аерым нигезләү материалларының "Коммуналь инфраструктура үсешенең максатчан күрсәткечләре" 5 бүлегенә китерелгән.

Социаль-иқтисадый программа нигезендә Арча муниципаль районын үстерү, максатчан күрсәткечләр түбәндәгеләр:

- күпфатирлы йортларда коммуналь хезмәтләр белән тәэмин ителеш: салкын һәм кайнар су белән тәэмин итү, су кертү, индивидуаль жылыту - 100%;

- жылылык белән тәэмин итү - 6-8%ка кадәр, су белән тәэмин итү - 12%ка кадәр, электр белән тәэмин итүдә коммерция югалтулары 3%ка кадәр түбәнәя;

Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру муниципаль программасы нигезләмәләре нигезендә 2020 елга кадәр энергияне сак тоту өлкәсендә коммуналь инфраструктураны үстерүнең максатчан күрсәткечләре белән билгеләнә:

муниципаль продуктның 2020 елга энергия сыйдырышлылыгын 2007 ел дәрәжәсенә карата 40 %ка киметү;

бюджет учреждениеләре тарафыннан 2020 елга барлык энергия ресурсларын куллануның кимендә 10 %ка кимүе (2015 елдан башлап ел саен кимендә 2 %ка).

күпфатирлы торак фондында энергия ресурсларын куллануны (шул исәптән жылылык энергиясен) коммерцияле исәпкә алу (шул исәптән);

Бюджет учреждениеләре тарафыннан энергия ресурсларын куллануны коммерцияле исәпкә алу 100 %.

5. максатчан күрсәткечләргә ирешүне тәмин итә торган инвестиция проектлары программасы

Бүлеккә төзәтмәләр проектлар исемлеген төгәлләштерү буенча гамәлгә ашырыла.

6. Инвестициялар чыганакалары, тарифлар һәм программаларның халык өчен һәркем файдалана алырлык булуы

Программаны финанслауның төп чыганакалары түбәндәгеләр:

- Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге бюджеты акчалары;
- Арча муниципаль районы бюджеты акчалары;
- ресурслар белән тәмин итү, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген күтәрү өлкәсендә максатчан программаларны, башка федераль максатчан программаларны гамәлгә ашыру кысаларында федераль бюджеттан, бюджеттан тыш федераль фондлардан субсидияләр;
- ресурслар белән тәмин итү, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген күтәрү өлкәсендә максатчан программаларны, республиканың башка максатчан программаларын гамәлгә ашыру кысаларында Татарстан Республикасы бюджеты акчалары
- энергия ресурсларын кулланучылар - торак йортлар милекчеләре чаралары;
- бюджеттан тыш чаралар, шул исәптән:

Программада катнашучы предприятиеләрнең һәм оешмаларның үз акчалары;

ведомство һәм тармак программалары кысаларында бюджеттан тыш чыганакалар;

энергия сервисы компанияләре акчалары.

7. Программа белән идарә итү

Программаның агымдагы идарәсе Арча шәһәре Башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла. Арча шәһәре башкарма комитеты Программаны эзерләү һәм гамәлгә ашыру барышы белән житәкчелек итүне гамәлгә ашыручы Программаның муниципаль заказчысы булып тора, аны үтәү максатларында кирәкле күрсәтмә документларын эзерләүне дә керттеп.

Программаның чаралары гамәлгә ашырыла:

- Арча шәһәре муниципаль берәмлеге башкарма комитеты бүлекчәләре;
- Арча муниципаль районы идарәсенә территорияль органнары;
- дәүләт яисә муниципаль ихтыяжлар өчен товарлар кайтартуга, эшләр башкаруга, хезмәтләр күрсәтүгә заказлар урнаштыру турындагы законнарда билгеләнгән тәртиптә сайлап алуны узган оешмалар;
- Энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру чараларын гамәлгә ашыру өчен Программага кертелгән башка оешмалар.

Программа белән идарә итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган оештыру чаралары:

- торақ фондына идарә итү һәм хезмәт күрсәтү функцияләрен башкаручы оешмаларны сайлап алуны гамәлгә ашыруның кагыйдәләрен һәм процедураларын, рәвешләрен һәм ысулларын раслау;
- тармак предприятиеләрен институциональ үзгәртеп кору механизмнарын эшләү һәм гамәлгә кертү һәм инвесторларны жәлеп итү өчен шартлар тудыру.
- тариф жайга салуның нәтижәләлеген күтәрү;
- комплекс предприятиеләренә житештерү һәм инвестиция программаларын гамәлгә ашыруны тәмин итә торган икътисадый нигезләнгән тарифлар формалаштыру нигезендә торақ-коммуналь хезмәтләрнең 1 кв. м торақ мәйданының иң чик бәясе стандартларын раслау;
- куллану бәяләре индексы динамикасыннан артмаган торақ-коммуналь комплекс хезмәтләренә икътисадый нигезләнгән тарифлар күләмен үзгәртүне тәмин итү;
- тармак предприятиеләре тарафыннан энергияне һәм ресурсларны саклый торган чараларны гамәлгә ашыру шартларында тарифлар формалаштырганда кертелгән инвестицияләренә кире кайтарылуы гарантияләрен тәмин итү.
- торақ йорт масштабларында ресурсларны сак тотуга икътисадый мотивация механизмнарын булдыру;
- торақ-коммуналь комплексын реформалаштыру чараларын гамәлгә ашыруны регламентлаштыручы норматив хокукый документлар эшләү.

8. Программаны исәпләү моделе

Программаның төп максатчан күрсәткечләрен исәпләү жирлек администрациясеннән, ресурслар белән тәмин итүче оешмалардан, коммуналь комплекс оешмаларыннан алынган мәгълүматлардан чыгып үткәрелде.

Нигез итеп ресурслар белән тәмин итү, гамәлдәге жиһазларның инженерлык характеристикалары буенча факттагы баланс күрсәткечләре алынды. Эшләү өчен кереш булып 2010-2015 ел мәгълүматлары кабул ителде.

Фаразлауның аналитик ысулларын һәм ысулларын кулланып, халык санының фаразланган күрсәткечләре, энергия ресурсларын куллану күләмнәре саналган.

Фаразны исәпкә алып, инженерлык инфраструктурасының торышы буенча нәтижәләр ясалды, гамәлдәге инженерлык комплексларын камилләштерү, модернизацияләү буенча чаралар тәкъдим ителде.

Нигезләү материаллары

1. Программа эшләү өчен муниципаль берәмлек үсешенең перспектив күрсәткечләре

1.1. Муниципаль берәмлек характеристикасы

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге (алга таба - МБ «ш. Арча районы) Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының көньяк өлешендә урнашкан. МО майданы "ш. Арча" 9346 га тәшкил итә, халык 21,4 мең кеше. МО "ш. Арча" ширкәте Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының Кәче, Түбән Мәтәскә, Наласа, Урта Курса һәм Яңасала авыл жирлекләре белән чиктәш.

МО территориясендә «ш. Арча» торак пунктлары: Арча шәһәре, Васильев Бужа авылы, Олы Бирәзә, Күпербаш, Төбәк-Чокырча, Иске Айван авыллары урнашкан. Арча шәһәре Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының һәм «Казан шәһәре» муниципаль берәмлегенә административ үзәге булып тора Арча".

«г. Арча", турыдан-туры Арча шәһәренә тоташа һәм аның белән бердәм икътисадый һәм планлаштыру пространствосы бар.

Шәһәр 1769 га майданлы территорияне били, даими халык саны 01.01.2008 ел торышы буенча 17754 кеше тәшкил итә, 01.01.2015 елга - 18886 кеше. Арча шәһәренә торак фонды, нигездә, бер катлы утар төзелешенән гыйбарәт. Секция төзелеше Галактионов, Первомайская, Комсомольская, Совет майданы, Интернациональ, Октябрь һ.б. ижтимагый-сәүдә үзәге районында тупланган. Торак фондының гомуми майданы 382,6 мең м². Инфраструктура объектлары предприятиеләр һәм идарә, мәгариф, сәламәтлек саклау, торак-коммуналь хужалык, сәүдә, мәдәният һәм спорт учреждениеләре тарафыннан тәкъдим ителгән.

Карала торган территориягә климат характеристикасы Татарстан Республикасы Гидрометеорология һәм әйләнә-тирә мохитне мониторинглау идарәсенә (Колобов, 1983; СНИП 23-01-99 "Строительная климатология" метеостанциясенә мөһүмәтларын кулланып төзелгән. Арча уртача континенталь климатлы, жылы жәен кыска һәм уртача салкын салкын салкын кышлы ПА климат районында урнашкан. Елның кояшлы көннәрен - 260, 1 см² территория 90 ккалга кадәр жылылык ала.

Шәһәрдә уртача еллык температура +3,0 0С тәшкил итә. Кышкы чорда салкын һава керү, башлыча, Азия антициклоны белән бәйлә, ә жылыну исә Атлантика белән диңгез һавасының керүен китереп чыгара. Декабрьдә максималь чагыштырма дымлылык күзәтелә һәм 90% тәшкил итә. Кышын Арча шәһәрендә жылларның иң күп юнәлеше - көньяк һәм көньяк-көнбатыш. Кыш ноябрь уртасыннан апрель уртасына кадәр дәвам итә. Тотрыклы кар япмасы булган көннәр саны - 153; салкын булмаган чор озынлыгы 122 көн тәшкил итә.

Кыш ахырына туфрак 151 см тирәнлектә туңа. Кар капламы март башында 34 см биеклеккә житә. Яз озын, июнь уртасына кадәр дәвам итә һәм яңгырлы салкын һәм жылы чорларның чиратлашуы белән характерлана. Диңгез арктик һавасының үтеп керүе кар яву китереп чыгара. Жәй - жылы, июльнең уртача температурасы +20,9 0С. Максималь температура +31,9 0С ка житә. Жәй көне төньяк жылларга өстенлек итә.

Көз сентябрьдә килә һәм тотрыксыз һава торышы белән характерлана. Күпеллек күрсәткечләр буенча беренче кырау 24 сентябрьдән, фактта - 12 октябрьдән, туфракта - 11 сентябрьдән билгеләп үтелә.

Күпшөлүк маълуматлар буенча соңгы кыраулар 19 майда билгеләп үтелә, фактта - 27 апрельдә һавада һәм 18 майда туфракта. Арча м.м. дым житәрлек зонага керә, ел дәвамында явым-төшем тигез була. Явым-төшемнең иң күп өлеше елның жылы вакытында, үсемлекләрнең вегетация чорында ява, салкын чорда уртача 115 мм туры килә. Арчада алмашынучан болытлы һава өстенлек итә - нигездә, урта болытлар. Жилнең уртача тизлегә 4,2 м/сек тәшкил итә, аерым очракларда ашкынулар 12-15 м/сек га житә, елына бер-ике тапкыр көчәю 20-25 м/сек га кадәр күзәтелә. Уртача еллык киселештә көньяк чирек жылләре өстенлек итә.

Арча шәһәре муниципаль берәмлегенең генераль планы Арча шәһәре Советының 2006 елның 29 декабрәдәгә 449 номерлы карары белән расланды. Арча шәһәренең генераль планы составында аны гамәлгә ашыруның түбәндәгә вакытлыча сроклары билгеләнде:

- Арча шәһәре генераль планының исәп-хисап срогы, аңа барлык төп проект карарлары исәпләнгән - 2030 ел;
- Арча шәһәре генераль планының беренче чираты, аңа генераль планы тормышка ашыру буенча беренче чираттагы чаралар - 2018 ел билгеләнгән;
- Перспектива - Арча шәһәре генераль планының исәп-хисап срогы артындагы чор, аңа шәһәрнең шәһәр төзелеше стратегиясенең төп юнәлешләре билгеләнә - 2030-2040 еллар.

Арча шәһәренең генераль планы һәм үзәк өлешне планлаштыру проекты генераль проектлаучы - “Татинвестгражданпроект” ДУП тарафыннан эшләнә. Генераль план һәм «Инженерлык инфраструктурасы» планлаштыру проекты эше «ТАТВОДПРОЕКТ» институты» ААЖ тарафыннан башкарылды.

Генераль планы гамәлгә ашыру планы эзерләнде.

МОда "ш. Арча» коммуналь комплексы мөнәсәбәте булган түбәндәгә программа документлары гамәлдә:

- 2010-2015 елларга Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләгән арттыру буенча муниципаль программа.
- 2011-2015 елларга Арча муниципаль районының социаль-иқтисади үсеш программасы.
- «Арча шәһәре» муниципаль берәмлегенең торак пунктлары территорияләрен чистартуның генераль схемасы.

1.2. Халык санын һәм составын фаразлау (демографик фараз)

Генераль планының хисап чорына халык санын фаразлау демографик тотрыклылыкка нигезләнде. Генераль план кысаларында башкарылган фаразга караганда, Арча шәһәре халкы саны 2018 елга 19,43 мең кешегә житәчәк, 2030 елга халык саны бер аз кимиячәк һәм 19,34 мең кеше тәшкил итәчәк.

Халык саны һәм аның яшь структурасы (кеше, %) дип уйланыла.

Таблица 6

Еллар	Барлығы	Шул исәптән яшәтә		
		хезмәткә яраклыдан яшьрәк	хезмәткә сәләтле	хезмәткә яраклыдан өлкәнрәк

2008	17754 100%	3157 17,78	11613 65,41	2984 16,81
2018	19430 100%	4486 23,09	10710 55,12	4234 21,79
2030	19341 100%	4701 24,31	9405 48,63	5234 27,06

Аерым яшь төркемнәренен саны (кеше) күздә тотыла

Таблица 7

Еллар	1яшькә кадәр	1-6 яшь	7-15 яшь	16-17 яшь	18 яшьтән	60 яшьтән	4-17лет
2008	231	1051	1875	598	13999	2439	2958
2018	356	2109	2021	334	14610	3450	3380
2030	221	1478	3003	684	13956	4739	4477

1.3. Сәнәгать үсеше фаразы

«Татарстан Республикасының житештерү көчләрен үстерү һәм урнаштыру» программасында үткәрелгән икътисадны үстерү анализы һәм фаразы «икътисад инерция сценарие буенча үсәчәк, бу икътисадның хәзерге чорда гамәлдә булган тенденцияләренен тиешле тармаклар үсеше параметрлары буенча Россия Икътисады үсеш министрлыгының фаразланган төзәтмәләрен исәпкә алып, тенденцияләрен уздыруны аңлата» дип уйларга мөмкинлек бирә.

Арча шәһәре һәм Арча муниципаль районы үсеше стратегиясе инерция сценарие буенча түбәндәгеләрне күздә тотта:

- районның авыл хужалыгы житештерүе өлкәсендәге әһәмияте сакланып калачак;
- авыл хужалыгы житештерүен үстерү мәшгульләренен санын киметкәндә яңа технологияләр белән билгеләнәчәк.

Программа авыл хужалыгы продукциясен житештерүне һәм эшкәртүне, төзелеш материаллары (урман материаллары житештерү) һәм азык-төлек сәнәгатен (эшкәртү производствосы күләмнәрен арттыру) житештерүне үстерүне күздә тотта.

Агросәнәгать комплексының яңа объектларын Арча шәһәрендә урнаштыру тәкъдим ителә, нигездә, Арча районы эшче көчләре тупланган урында. Шулай ук Арча районнда сәт эшкәртү производствосын оештыру да тәкъдим ителде. Фермер хужалыкларын булдыру һәм үстерү, шулай ук авыл хужалыгы продукциясен эшкәртү өлкәсендә кече бизнесны аякка бастыру өчен алшартлар бар.

Генераль планны гамәлгә ашыруның хисап срогы чикләрендә түбәндәге чаралар билгеләнгән:

- торақ төзелеше янында, азык-төлек сәнәгате предприятиеләре янында, археология һәйкәленен сак зонасында, шулай ук су насослары станциясенен санитария саклау зонасында урнашуга бәйле рәвештә, кайбер житештерү объектларының яңадан эшләве;

- санитар-яклау зонасы 100 метрдан артмаган коммуналь-склад объектларында кайбер сәнәгать объектларының тармаклы яңадан эшләвен һәм санитар-яклау зонасы 50 м дан артык булмаган азык-төлек билгеләнешендәге объектларны;

- «Арча элеваторы» ААҖ предприятиесенен санитар-яклау зонасы күләмен 100 метрга кадәр кыскарту, СЗЗны кыскарту буенча тәкъдим ителә торган чаралар гамәлгә ашырылмаган очракта - әлеге производствоны ликвидацияләргә;

1.4. Муниципаль берәмлек төзелеше үсеше фаразы

Генераль план белән халыкның торак майданын торак белән тәэмин итүне арттыруга түбәндәгеләр каралган:

- 2018 елга 1 кешегә 31,2 кв.м;
- 2030 елга 1 кешегә 36,6 кв.м.

Генераль планны гамәлгә ашыру чорында яңа торак төзелеше 373,31 мең кв.м тәшкил итәчәк.

Кирәкле торак фондын исәпләү

Таблица 8

күрсәткечләр	2008 ел	2018 ел	2030 ел
Халык саны (кеше).	17 754	19 430	19 341
Торак белән тәэмин ителеш (кв.м/кеше).	21,6	31,2	36,6
Гомуми торак майданы (мең кв. м)	382,6	606,8	707,4

Поселок территориясендә торак төзелешен урнаштыруның гомуми принциплары түбәндәгеләр:

- ике-дүрт катлы төзелеш төп гомумшәһәр магистральләре буйлап урнашкан территорияләрдә, шулай ук сәнәгать предприятиеләрен алып чыгу хисабына азат ителгән территорияләрдә утар төзелешен жимерү хисабына алып барыла.
- яңа бер-ике катлы индивидуаль төзелешне шәһәрнең көньяк-көнбатыш һәм көньяк кырыйларында урнаштыру тәкъдим ителә. Шул ук вакытта көньяк-көнбатыш торак районы 2018нче елга кадәр тулысынча төзелә.

I чират (2008-2018 еллар). Әлеге этапта торакны предприятиеләрнең санитар-яклау зоналарыннан, жимерелү зоналарыннан (беренче тотылган терраса кашында урнашкан кварталларда), су баса торган территорияләрдән елга тугаена, шулай ук Арча шәһәрлегенең саклау зонасыннан чыгару сәбәпле, тузган торакның кимүе күздә тотыла. Зыян гомуми торак майданы 34,58 мең кв. м тәшкил итәчәк. Беренче чираттагы төзелеш район үзегенең Төньяк районы үзәк өлешендә билгеләнгән, анда 28,4 мең кв. м секция төзелешләре һәм 10 мең кв. м диярлек блокланган. Секция йортлары шулай ук 137 һәм 207 кварталларында урнаштырыла. 2018 елга Төньяк планлаштыру районында 51,0 мең кв. м торак төзү күздә тотыла, шул исәптән 40,2 мең кв. м секцион һәм 1,1 мең кв. м индивидуаль торак. Көнъяк планлаштыру районында 2008-2018 еллар чорында индивидуаль йортларны төзү күләме 202,93 мең кв. м тәшкил итәргә тиеш, шуларның 136,0 мең кв. м - шәһәрнең калган территориясеннән табигый һәм ясалма чикләр белән аерылган көньяк-көнбатыш өлешендә. Нәтижәдә, беренче чиратта 253,35 мең кв. м торак төзү каралган. Шулай итеп, 2018 елга торак фонды 606,77 мең кв. м тәшкил итәчәк, ә уртача торак тәэмин ителеше - 31,2 кв. м / кеше.

2008-2018 елларда торак төзелешенең еллык уртача күләмен планлаштырылган нәтижәләргә ирешү өчен 27,86 мең кв. м тәшкил итәргә тиеш.

Исәп-хисап срогы (2018-2030 еллар). Торак фондын тузган, реконструкцияләү һәм торакны предприятиеләрнең санитар-яклау зоналарыннан чыгару сәбәпле бу этапта гомуми торак майданы 19,36 мең кв. метр тәшкил итәчәк. 2018-2030 еллар дәвамында Көнъяк планлаштыру районында шәхси төзелешкә бирелгән территорияләрне үзләштерү давам итәчәк, анда 97,16 мең кв. м торак

урнаштырылачак. Төнъяк планлаштыру районында бу чорда 22,80 мең кв. м торак төзү планлаштырыла, шул исәптән 12,77 мең кв. м секцион һәм 10,03 мең кв.м индивидуаль торак. Исәп-хисап срогы чорында яңа торак төзелешенә күләме 119,96 мең кв. м тәшкил итәргә тиеш. Әлеге этапта торак тапшыру уртача 9,97 мең кв. м тәшкил итәргә тиеш, шул исәптән секцион - 1,06 мең кв.м, индивидуаль - 8,91 мең кв. м.

Барлығы 2030 елга Арча шәһәренә торак фонды 707,37 мең кв. м тәшкил итәчәк, ә уртача торак белән тәмин ителеш - 36,6 кв.м/кеше.

Генераль план кысаларында 2030 елдан соң шәһәрне үстерү өчен резерв территорияләр дә каралган. Киләчәктә индивидуаль торак төзелешә өчен билгеләнгән кварталларның мәйданы - 53,84 га; фаразланганча торакның гомуми мәйданы - 92,31 мең кв.м.

Торак фонд хәрәкәте (кв. м)

Таблица 9

	Беренче чират (2008 - 2018 ел).	Исәп-хисап срогы (2018 - 2030 г)
Этапның башына гомуми мәйдан	377 400*	606 768,5
Шул исәптән - индивидуаль	234 800	424 489,5
секцион	141 106	171 027
блокланган	1 494	11 252
Иске Айван (утар)	10592	—
Торак фондын үтерү	34 575	19 357
шул исәптән - туй	24 307	15 868
секцион	10 268	3 489
Саклана торган торак фонды	353 417	587 411,5
Яңа төзелеш	253 351,5	119 958,5
шул исәптән - индивидуаль	203 404,5	107 185,5
секция	40 189	12 773
блокланган	9 758	—
Этапның ахырына гомуми мәйдан	606 768,5	707 370
шул исәптән - индивидуаль	424 489,5	515 807
секцион	171 027	180 311
блокланган	11 252	11 252

2. Коммуналь ресурсларга ихтыяжның перспективалы күрсәткечләре

Ихтыяжның перспективалы күрсәткечләре генераль планның проект карарлары нигезендә китерелгән.

2.1. Су белән тәэмин итү

2007 елга шәһәр буенча уртача тәүлеклек су куллану $3135,51 \text{ м}^3/\text{тәүлек}$ тәшкил итә. Су куллану буенча исәпләүләр буенча, беренче чиратта төзелеш (2018 ел) таләп ителгән чыгым $4004,92 \text{ м}^3$ тәшкил итәчәк, шул исәптән:

- торак төзелеше буенча су куллану - $1869,75 \text{ м}^3$;
- йорт янындагы кишәрлекләргә су сибү - $1554,32 \text{ м}^3$;;
- янғын сүндерү - 378 м^3 тәүлек;
- сәнәгать объектлары өчен су куллану - $202,85 \text{ м}^3$;

Исәп-хисап срогына (2030 ел) - $4100,08 \text{ м}^3$, шул исәптән:

- торак төзелеше буенча су куллану - $1971,95 \text{ м}^3$;
- йорт янындагы кишәрлекләргә су сибү - $1547,28 \text{ м}^3$;;
- янғын сүндерү - 378 м^3 тәүлек;
- сәнәгать объектлары өчен су куллану - $202,85 \text{ м}^3$;

2.2. Су чыгару

Елга агып төшүче суларның гомуми күләме $1377,84 \text{ м}^3/\text{сутны}$ тәшкил итә.

Су агызу буенча исәп-хисапларга караганда, беренче чиратта төзелеш (2018 ел) агымлы суларның чыгымнары $2130,05 \text{ м}^3/\text{тәүлек}$ тәшкил итәчәк, шул исәптән:

- торак төзелеше буенча - $1869,75 \text{ м}^3$;
- сәнәгать объектларыннан - $260,3 \text{ м}^3/\text{тәүлек}$.

Исәп-хисап срогына (2030 ел)- $2232,25 \text{ м}^3$, шул исәптән:

- торак төзелеше буенча - $1971,95 \text{ м}^3$;
- сәнәгать объектларыннан - $260,3 \text{ м}^3/\text{тәүлек}$.

2.3. Жылылык белән тәэмин итү

Торак-коммуналь сектор һәм ижтимагый төзелеш өчен жылылык йөкләнеше буенча хисаплар нигезендә үсеш сроклары буенча жылыга ихтыяж булачак:

- Беренче чиратта (2018 ел) - $Q_{\text{общ}}=100,19 \text{ Мвт} /86,37 \text{ Гкал/сәг.}$
- хисап срогына (2030 ел) - $Q_{\text{общ}}=109,42/94,33 \text{ Мвт/Гкал/сәгәткә.}$

2.4. Газ белән тәэмин итү

Арча шәһәрәндәге барлык кулланучылар буенча газның еллык чыгымнары:

- төзелешнең беренче чиратына (2018 ел)- $35,498 \text{ млн. нм}^3/\text{елга}$;
- исәп-хисап срогына (2030 ел)- $39,875 \text{ млн. нм}^3/\text{елга}$.

2.5. Электр белән тәэмин итү

Исәп-хисап срогы этаплары буенча электр куллануның артуы түбәндәгеләрне тәшкил итәчәк:

- беренче чиратта - елына 794 418,85 мең квт;

- хисап срогына - 798 219,45 мең квт.час/год;

Актив куәткә электр куллануның артуы түбәндәгеләр булачак:

- беренче чиратта - 280 384,9 квт;

- хисап срогына - 281 842,6 квт;

Трансформатор куәтен электр куллануның артуы булачак:

- беренче чиратта - 108 634,4 квт;

- хисап срогына - 109 335,2 квт.

2.6. Каты көнкүреш калдыкларын күмү (утильләштерү)

Каты көнкүреш калдыклары күләме:

- булган хәл (2008 ел өчен)- 33486,1 м3;

- төзелешнең беренче чиратына (2009 елдан 2018 елга кадәр)- 452851,7 м3;

3. Коммуналь инфраструктураның торышы һәм проблемаларына характеристика

3.1. Су белән тээмин итү.

«Арча шәһәре» муниципаль берәмлегендә торак йортларның 97%ын һәм оешмаларның 100%ын, ижтимагый һәм житештерү объектларын эчәргә яраклы һәм хужалык суы белән тээмин итүче салкын су белән тээмин итүнең үзәкләштерелгән системалары бар. Кайнар су белән тээмин итү системалары юк. Арча шәһәрендә су белән тээмин итү чыганакалары жир асты сулары. Су белән тээмин итүнең үзәкләштерелгән системалары өчен төп су чыганагы булып артезиан скважиналары һәм капитал чышмәләр тора.

Хужалык-эчәр, житештерү һәм янгынга каршы суүткәргеч системасы бердәм. Янгынга каршы максатларда кирәкле су күләме су башняларында саклана.

Челтәрләрнең уртача тузу проценты 39,3% тәшкил итә.

Хәзерге вакытта Арча шәһәрендә халыкның 76 %ы суүткәргеч челтәрләр аша уза. Халыкның калган 24 %ы үз скважиналарынан яки шахта коеларынан файдалана.

Күрсәтелгән торак пунктлар территорияләре «Водоканал-сервис» ЖЧЖнең эксплуатация зонасы булып тора.

Арча шәһәре, Васильев авылы, Зур Бирәзә авылы, Күпербаш авылы, Төбәк-Чокырча авылы, Айван авылы торак пунктлары Салкын су белән тээмин итүнең үзәкләштерелгән системалары бар.

Үзәкләштерелгән су белән тээмин ителмәгән жирлек территорияләренә түбәндәгеләр керә:

- авыл хужалыгы жирләре;
- агросәнәгать объектлары;
- перспектив төзелеш территорияләре (Арчаның көньяк планлаштыру районы);

Арча шәһәре хужалык-эчә торган максатлар өчен Түбән Курса һәм Күпербаш авылларында урнашкан өч кооптацияләнгән чышмәдән су ала. «Корса-1» һәм «Курса-2» чышмәләре Түбән Курса торак пункттында урнашкан. Су ЭВЦ-10-63-190, ЭВЦ-8-40-110, 25 кВт егәрлеге, 63 һәм 40 м³/сәг житештерүчәнлеге булган ЭВЦ-8-40-110 маркалы насослар ярдәмендә күтәрелә. Чышмәләрдән 21,95 км озынлыктагы полиэтилен, 2 рәттәге калын көпшәле, 225 мм диаметрлы торбалар салынган. «Күпербаш» чышмәсе Күпербаш торак пункты янында урнашкан, күтәрелү ЭВЦ-10-65-150 маркалы насос, куәте 45 кВт, житештерүчәнлеге 65 м³/сәг. Чышмәдән 6,75 км озынлыктагы полиэтилен, ике сызыклы калын көпшәле, 225 мм диаметрлы торбалар салынган. 3 нче күтәрелеш майданында насос станциясе бар, анда 15 кВт куәтле К-100-80-160 тибындагы 3 насос урнаштырылган. Бу насослар бүлү челтәрендә басымны саклау өчен хезмәт итә.

Бирелә торган бөтен су СанПин 2.1.4.1074-01 таләпләренә туры килә. Су жыю урыннары тирәсендә санитар саклау зоналары оештырылган.

Казан су йөртү комплексының Арча муниципаль районы буенча жир асты суларының фаразланган эксплуатация ресурслары тәүлеккә 125 мең м³, эксплуатация ресурслары модуле - 1,2 л/с*км² тәшкил итә. Мәгълүматлар Казан су йөртү комплексы буенча исәпләп чыгарылган, шул исәптән сулар бик каты һәм минераллаштырылган. Эчәргә яраклы жир асты суларының запаслары актив су алмаштыру зонасы токымнарында тупланган һәм эчәргә яраклы су алу 90-100 м дан түбән булган тирәнлекләрдә мөмкин түгел.

Казан су йөртү комплексының су йөртү офыкларын эксплуатацияләүче райондагы барлык скважиналарның яртысынан артыгы СанПиН 2.1.4.1074-01 таләпләренә

туры килмэгэн суны сульфатларның гомуми катгыйлыгы, минерализациясе һәм эчтәлеге күрсәткечләре буенча бирә.

Гамәлдәге проблемалар:

- скважиналарның һәм аларга технологик жиһазларның бик нык тузуы;
- насосларның тузуы;
- эчәргә яраклы суның икенчел пычрануы суүткәргечләрнең зур озынлыгы китереп чыгара;
- төп фондларның тузуы арту, югалтуларның югары дәрәжәсе;
- рациональ булмаган судан файдалану;
- торак төзелешнең хосусый секторында су бүлеп бирү системаларының түбән тәэмин ителеше;
- тармакның инвестицияләр жәлеп итүчәнлегенә түбән.

3.2. Су чыгару

Арча шәһәрнең яшәүчеләрнең 23 %ы суүткәргеч суүткәргеч суелган. Васильев бистәсендә, Олы Бирәзә авылында, Күпербаш авылында, Төбәк-Чокырча авылында, Иске Айван авылында үзәкләштерелгән суүткәргеч юк.

Арча шәһәрнең су төзелеше үз эченә ала торган система булып тора:

- су чыгару челтәрләре (магистраль һәм квартал эчендәге, басым һәм үзагышлы);
- канализация насос станцияләре (3 данә);
- шәһәр чистарту корылмалары (алга таба - ОС) 2000 м³/тәүлек куәтенә ия.

Агымлы суларны Казан елгасына агым уңаена агып төшә.

Арча шәһәрнең канализация челтәрләренә озынлыгы 16,8 км, диаметры 100-500 мм булган торбалар тәшкил итә. Канализация челтәрнең тузуының уртача проценты 33,7 %. Коелар саны - 437.

Торак төзелешеннән һәм сәнәгать предприятиеләреннән башкала сулары шәһәр чистарту корылмаларына (биологик чистарту) килә. Чистартуның нәтижәлеге 40-60 %. Башкала сулары билгеләнгән сыйфат нормативларыннан артып Казансу елгасына агып төшә.

КНС һәм чистарту корылмаларының торышы хәзерге вакытта канәгатьләнәрлек, планлы ремонт эшләре алып барыла.

Жир өсте суларын чыгару оештырылмаган, яңгыр суларын һәм кар суларын агулауны тәэмин итүче алга киткән су агычлары челтәре юк. Шәһәрнең күпчелек урамнары асфальтланган, эмма су асты юлларыннан асфальт өслекне аерып торучы поребриклар булмау яңгыр суларының, тал һәм су сиптерү суларының, асфальттан юл кырыйларына тәгәрәп төшеп, юл кырыйларында кюветлар юветлары юа торган һәм якын-тирәдәге йортларны томалый торган су агымнары барлыкка килүенә китерә. Шуңа бәйле рәвештә, су бүлеп бирү системасында яңгыр суларын һәм кар суларын агызып чыгаруны оештыру зур әһәмияткә ия булчак.

Күрсәтелгән торак пунктлар территорияләре «Водоканал-сервис» ЖЧЖнең эксплуатация зонасы булып тора.

Су бүлеп бирү системасының төп проблемалары:

- чистарту корылмалары конструкцияләренә корыч элементларына коррозия;
- торба үткәргечләрдә агынтылар;
- чыгарылыш коллекторының бетон конструкцияләрен жимерү;
- Лиза канализациясе булмау.

3.3. Жылылык белән тәэмин итү

Утта төзелешне жылыту индивидуаль жылылык генераторларыннан (көнкүреш казаннары) каралган. Хэзерге вакытта Арча шәһәрндә жылылык белән ижтимагый һәм административ-көнкүреш биналарын жылылык белән тәэмин итүче гамәлдәге котельныйлардан тәэмин ителә.

Арча шәһәрндә күпкатлы торак төзелеше көнкүреш казаны 100 кВт га кадәр һәм аннан да күбрәк 8 данә булган БМК (блок-модульле котельная) жылылык белән тәэмин ителә.

Котельныйлар өчен ягулык булып табигый газ тора. Торак-коммуналь секторның кайнар су белән тәэмин ителеше үзләренә фатир саен газ жылыткычларыннан тәэмин ителә. Ижтимагый-административ биналарны кайнар су белән тәэмин итү һәр бинада ИТПтан гамәлгә ашырыла. Жылылык челтәрләре котельныйлардан жир өсте һәм жир өсте, тимер-бетон үтеп йөри алмаслык каналларда салынган.

3.4. Газ белән тәэмин итү

Хэзерге вакытта Арча шәһәре Татарстан Республикасы территориясендә салынган магистраль газүткәргечләрдән табигый газ белән тәэмин ителә. Арча шәһәрндә табигый газ белән газлаштыру дәрәжәсе 99,5 % тәшкил итә.

Арча ГРС шәһәрнең төньяк өлешендә, Балтач - Казан, Арча - Н. Кинерь юллары киселешендә урнашкан. ГРСның проект житештерүчәнлеге - 10000 нм³/сәгать. АГРСта керү басымы 5,5 МПа тәшкил итә, ГРСтан чыкканда басым - 0,6 МПа, магистраль газүткәргечнең диаметры - 200 мм. АГРСтан - Пермь-Н. Новгород (ш. Горький), диаметры 150 мм, басымы 5,5 МПа.

Сәнәгать предприятиеләрен газ белән тәэмин итү $P \leq 0,6$ МПа югары басымын газ белән тәэмин итә, гамәлдәге торак секторын газ белән тәэмин итү ГРП һәм ШРП дан соң түбән басымлы газүткәргечләрдән гамәлгә ашырыла.

3.5. Электр белән тәэмин итү

Татарстан Республикасының Арча шәһәрен электр белән тәэмин итү 10780 кВт куәтле трансформаторлары булган 110/35-10 кВт көчәнешле «Арча-101» ПС югары вольтлы подстанциясеннән гамәлгә ашырыла.

Арча шәһәре эчендә 100 кВА - 1 данә, 630 кВА 2 данә трансформаторлы Арча РЭСы урнашкан.

Моннан тыш, кулланучыларның бер өлеше «Н. Кинеры-111» ПС 110/35/10 кВт электр энергиясе белән туклана.

Электр энергиясен подстанцияләрдән шәһәр кулланучыларына жибәрү, 10/0,4 кВт бык подстанцияләр кулланып, 10 кВт киеренкелегенә сакланачак.

3.6. Каты көнкүреш калдыкларын утильләштерү (күмү)

Хэзерге вакытта «Арча шәһәре» МБдә чүп-чар эзләүнең планлы-даими системасы кулланыла. Торак төзелеше аз катлы йортлар белән тәэмин ителгән, шуңа күрә каты көнкүреш калдыкларын жыю һәм вакытлыча туплау турыдан-туры контейнер майданчыкларында урнаштырылган чүп-чар жыю эшләрендә башкарыла.

Каты көнкүреш калдыкларын вакытлыча туплау өчен 0,75 м³ сыйдырышлы контейнерлар һәм 7,5 м³ сыйдырышлы бункерлар кулланыла. Чүп жыентыклары түбәсез ясалган. Контейнерларны капкачларсыз куллану 2.2.3 п. каршы килә. «Арча муниципаль районы территориясендә көнкүреш һәм сәнәгать калдыкларын жыюны, алып китүне, утильләштерүне һәм эшкәртүне оештыру турында нигезләмәләр». Контейнерларның техник торышы тулаем алганда яхшы.

"Арча шәһәре" МБ территориясендә ЖБО чыгаруны "Водоканал-Сервис" ЖЧЖ башкара. Хәзерге вакытта «Водоканал-Сервис» ЖЧЖ белгечләре мәгълүматлары буенча ЖБО чыгарыла торган торакның еллык күләме 360-400 м³/ел тәшкил итә.

Арча шәһәрендә каты көнкүреш калдыклары полигоны 1999елда файдалануга тапшырылган, полигон куәте 266,4 мең м³, еллык куәте - 36,8 мең м³, участок мәйданы - 5,11 га. ТБО полигоны Арча шәһәр башкарма комитеты балансында урнашкан. 2017 елның 16 гыйнварындагы 7 нче килешү нигезендә каты көнкүреш калдыклары полигоны "Жилкомбытсервис" ЖЧЖ арендага бирелгән. Калдыкларны жыю, зарарсызландыру, транспортировкау белән «Жилкомбытсервис» ЖЧЖ шөгыйльләнә. ТБО полигоны территориясендә хайваннарның үле гәүдәләрен күмү өчен биотермик чокыр төзелгән.

Каты көнкүреш калдыкларын жыю һәм утильләштерү эшләре коммуналь хужалык һәм жирле бюджет акчалары исәбеннән алып барыла.

Калдыкларны аерым жыю, сортларга аеру һәм эшкәртү системасы кертелгән (2 оешма кара металл жыю белән шөгыйльләнә, 1 оешма полиэтилен жыю белән шөгыйльләнә, 1 оешма макулатура белән шөгыйльләнә). ТБО полигонында макулатура, пластик шешәләр, полиэтилен эшкәртү өчен пресс-дробилка урнаштырылган. Макулатура, пыяла, пластик шешәләр, халыктан, предприятиеләрдән, оешмалардан һәм учреждениеләрдән аерым жыю буенча комплекслы кабул итү пунктлары ачылды. «Пластикс» ЖЧЖ пластмасса калдыкларын жыю һәм эшкәртү эшчәнлеген гамәлгә ашыра. Эш өчен түбәндәге жиһазлар куелган: 0,5 куб. м/сәг. житештерүчәнлеге пластмасса ротор ИПР-300 һәм агломерация АГ-300 кг/сәг. житештерүчәнлеге 20-30 кг/сәг. "Тайд-Фойл" ЖЧЖ макулатура жыю оештырылды, матбугат урнаштырылган. Каты көнкүреш калдыкларын алдан сортларга аеруны һәм аннан соң эшкәртүне оештырганда каты көнкүреш калдыклары полигонында көнкүреш калдыкларын күмү күләмнәренен кимүенә ирешелә.

4. Энергияне һәм ресурсларны сак тотуны һәм мәгълүматны исәпкә алуны һәм эҗюны гамәлгә ашырудагы проблемалар һәм торышы

Бер үк вакытта үзәкләштерелгән суүткәргеч, су чыгару, жылылык белән жиһазландырылган күпфатирлы йортлар өлеше 98,0 % тәшкил итә.

1.01.2010 елга торышы буенча АМР буенча барлык категория кулланучылар өчен исәпләү приборлары күрсәткечләре буенча күрсәтелә торган энергия ресурсларын жиһәрү күләме:

- электр энергиясе - 89,97 % (МКД буенча - 95 %);
- жылылык энергиясе - 20,61 %;
- сулар - 60,82 % (МКД буенча - 95 %);
- табигый газ - 71,4 % (МКД буенча - 90 %).

Районның халык һәм социаль өлкә объектлары өчен төп жылылык житештерүче һәм тәэмин итүче - «Тепло-Сервис» ЖЧЖ (эшләнә торган жылылык энергиясенә гомуми күләменә 77%ы).

Арча муниципаль районы кулланучыларының барлык категорияләре буенча гомуми су куллану күләме 2009 елда 1,7 млн. куб. м күләмдә бәяләнә, шуларның 70%тан артыгы халыкка туры килә. «Водоканал-Сервис» ЖЧЖ оешмасы Арча шәһәрә су белән тәэмин итә һәм ел саен 600 мең куб метрга кадәр хужалык эчә торган су (Арча районы буенча гомуми су сатуның 50%ы) сата. Моннан тыш, "Водоканал-Сервис" ЖЧЖнең су белән тәэмин итү чөлтәрләреннән һәм корылмаларыннан тыш, агып төшүче суларны чистарту һәм су агызу хөзмәтләрен дә күрсәтә.

Арча муниципаль районын электр белән тәэмин итү «Татэнергосбыт» ААЖ тарафыннан Идел бөе электр чөлтәрләренә Арча РЭСы чөлтәрләре буенча гамәлгә ашырыла.

Арча районы кулланучыларын табигый газ белән тәэмин итүне «Сабыгаз» ЭПУ гамәлгә ашыра.

Татарстан Республикасы Арча муниципаль районының 2010-2015 елларга энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру муниципаль программасы нигезендә Арча районы буенча энергияне сак тотуның норматив потенциалы түбәндәге чагыштырма күрсәткечләрдә алдан бәяләнә:

- электр энергиясе буенча - 17 - 20 %;
- су буенча - 15 - 18 %;
- газ буенча - 1,5 - 2,0%.

5. Коммуналь инфраструктураны үстерүнең максатчан күрсәткечләре

Программаны гамәлгә ашыру нәтижәләре планлаштырылган максатчан күрсәткечләргә ирешү дәрәжәсе белән билгеләнә.

Ресурслар белән тәэмин итү системалары буенча детальләштерелгән максатчан күрсәткечләр исемлегә муниципаль берәмлекләренә коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшләү буенча методик тәкдимнәр нигезендә кабул ителә, раслаулар. Россия Федерациясе Региональ үсеш министрлыгының 2011 елның 06 маендагы 204 номерлы бөерыгы белән:

- халык өчен коммуналь хөзмәтләрдән файдалану критерийлары;
- коммуналь ресурсларга ихтыяж күрсәткечләре һәм перспективалы йөкләнеш;
- яңа йөкләнеш зурлыгы;
- тәэмин ителә торган ресурсларның сыйфаты күрсәткечләре;

- кулланучыларның исәпкә алу приборларын колачлау дәрәжәсе күрсәткечләре;
- ресурслар китерүнең ышанычлылык күрсәткечләре;
- житештерү һәм ресурсларны транспортировкалау нәтижәлелеге күрсәткечләре;
- коммуналь ресурслардан файдалануның нәтижәлелеге күрсәткечләре;
- әйләнә-тирә мохиткә йогынты күрсәткечләре.

Коммуналь инфраструктураның ахыргы торышына таләпләр формалаштырганда, максатчан күрсәткечләр коммуналь хезмәтләрнең һәр төре буенча (ресурслар белән тәмин итүнең перспектив схемаларын эзерләгәндә) билгеләнә һәм вакыт-вакыт төзәтелә.

«Арча шәһәре» муниципаль берәмлеген су белән тәмин итү һәм су бүлеп бирү схемасы нигезендә су белән тәмин итү һәм су бүлеп бирү өлкәсендә максатчан күрсәткечләр билгеләнә.

кайнар су белән тәмин итүче оешмалар эшчәнлегенә максатчан күрсәткечләренә салкын су белән тәмин итү керә:

- кайнар һәм эчә торган суның сыйфат күрсәткечләре;
- су белән тәмин итүнең ышанычлылыгы һәм өзлексез булуы күрсәткечләре;
- абонентларга хезмәт күрсәтү сыйфаты күрсәткечләре;
- ресурслардан файдалануның нәтижәлелеге күрсәткечләре, шул исәптән транспортировкада су (кайнар су составында жылылык энергиясе) югалтуларын кыскарту;
- инвестиция программасы чараларын гамәлгә ашыру бәясенә һәм аларның нәтижәлелеге нисбәте - суның сыйфатын яхшырту;
- башкарма хакимиятнең торак-коммуналь хужалык өлкәсендә дәүләт сәясәтен эшләү һәм норматив-хокукый жайга салу функцияләрен башкаручы федераль органы тарафыннан билгеләнгән башка күрсәткечләр.

«2012-2015 елларга һәм 2020 елга кадәр перспективага Татарстан Республикасы халкын су белән тәмин итүне һәм су белән тәмин итүне яхшырту» озак сроклы максатчан программасы нигезендә су белән тәмин итүнең үзәкләштерелгән системаларын үстерү максатлары түбәндәгеләр:

- халыкны санитар-эпидемиологик кагыйдәләргә, шулай ук гигиена нормативларына туры килә торган чиста эчәргә яраклы су белән тәмин итү;
- су белән тәмин итү һәм су бүлеп бирү системаларының ышанычлылыгына һәм ресурс нәтижәлелегенә ирешү;
- коммуналь инфраструктура булдыру һәм модернизацияләү юлы белән торак төзелеш өчен шартлар тудыру.

Куелган максатларга ирешүне бәяләү өчен түбәндәге нәтижәлелек күрсәткечләре билгеләнә:

- су үткәргечләр челтәрәнән сайлап алынган һәм санитар-химик күрсәткечләр буенча гигиена нормативларына туры килмәгән су пробаларының чагыштырма күләме - 10 проценттан да артык түгел;

- суүткәргеч челтәрдән сайлап алынган һәм микробиологик күрсәткечләр буенча гигиена нормативларына туры килмәгән су пробаларының чагыштырма күләме - 5%-тан да артык түгел;

- алмашка 19 %тан да артык мохтаж урам суүткәргечләре челтәре өлеше;

- алмаштыруга мохтаж урам канализация челтәре өлеше - 21 %тан артык түгел;

- су белән тәмин итү, су чыгару һәм агып төшүче суларны чистарту системаларында һәлакәтләр саны - елына 1000 км челтәрдә 96 авария булса;

- чистарту корылмалары аша агып төшүче сулар күлөмө - агып төшүче суларның гомуми күлөмөндө 99,5 %ка кадәр;

- чистарту корылмалары аша үткөрөлгөн агып төшүче суларның гомуми күлөмөндө норматив мөгънэлөргө кадәр чистартылган агып төшүче сулар өлөшө - 15,5 %ка кадәр;

- корсак тифы һәм А, В, С паратифлары белән авыручылар - 1000 кешегә 0, сальмонеллез инфекцияләр белән авыручылар - 0,8 кешегә, эчәк инфекцияләре белән авыручылар - 13,8 гә 1000 кешегә теркәлгән, вирус гепатиты А белән авыручылар - 1000 кешегә 0 кешегә 0,138 артык булмаган, вирус гепатиты Е - 0 мең кешегә исәпләнгән.

«2012-2015 елларга һәм 2020 елга кадәр перспективага Татарстан Республикасы халкын су белән тәмин итүне һәм су белән тәмин итүне яхшырту» озак сроклы максатчан программасы нигезендә су белән тәмин итүнең үзәкләштерелгән системаларын үстерү максатлары түбәндәгеләр:

- Арча шәһәре халкының канализация челтәрләре белән тәмин ителешен су үткөрү челтәрләре белән тәмин ителеш дәрәжәсенә кадәр житкерү;

- алмаштыруга мохтаж урам канализация челтәре өлөшө - 21 %тан артык түгел;

- су белән тәмин итү, су чыгару һәм агып төшүче суларны чистарту системаларында һәлакәтләр саны - елына 1000 км челтәрдә 96 авария булса;

- чистарту корылмалары аша агып төшүче сулар күлөмө - агып төшүче суларның гомуми күлөмөндө 99,5 %ка кадәр;

- чистарту корылмалары аша үткөрөлгөн агым суларның гомуми күлөмөндө - норматив эһәмияткә кадәр чистартылган агып төшүче сулар өлөшө - 15,5 %ка кадәр.

Арча районының энергияне сакчыл тоту муниципаль программасы нигезендә энергия нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә гомуми максатчан күрсәткечләр:

Таблица 10

Муниципаль продуктның энергия сыйдырышлылыгы динамикасы	кг./ мең сум
Исәпләү приборларын кулланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе күлөмө, исәпләре	%
Жылылык энергиясе күлөмнәре өлөшө, исәпләүләр исәпкә алу приборларынан файдаланып башкарыла торган	%
Исәпләү приборларынан файдаланып исәпләнелә торган су күлөмнәре, су күлөмнәре өлөшө	%
Исәпләү приборларынан файдаланып исәпләп чыгарыла торган табигый газ күлөмнәре өлөшө	%
Муниципаль программаны финанслауның гомуми күлөмөндә энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру чараларын финанслау өчен кулланыла торган бюджеттан тыш чаралар күлөмө	%
Яңартыла торган энергия чыганаclarын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып, энергетика ресурсларын житештерү күлөмө үзгәртү	т.б.
Яңартыла торган энергия чыганаclarын яисә икенчел энергетика ресурсларын кулланып житештерелә торган энергетика ресурслары өлөшө	%
Табигый чагылышта электр энергиясен экономияләү	мең кВтч
Электр энергиясен экономияләү бәясә чагылышында	мең сум
Табигый чагылышта жылылык энергиясен экономияләү	мең Гкал

Кыйммэтле чагылышта жылылык энергиясен экономияләү	мең сум
Табиғый аңлатмада суны экономияләү	мең м.куб
Кыйммэтле аңлатмада суны экономияләү	мең сум
Табиғый газны табиғый аңлатмада экономияләү	мең куб.м.
Кыйммэтле аңлатмада табиғый газны экономияләү	сум
Жылылык, электр энергиясе, су, исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан файдаланып башкарыла торган өстәмә чыгымнар	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
Жылылык, электр энергиясен, суны, исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләп чыгарыла торган энергия, электр энергиясен, суны тоту	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган жылылык, электр энергиясе, су чыгымнарының чагыштырма үзгәреше	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
Исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләп чыгарыла торган жылылык, электр энергиясе, су чыгымнарының чагыштырма үзгәреше	Гкал/кв.м, кВтч/чел, куб.м./чел.
Жылылык, электр энергиясенен, суның исәп-хисап тотуының чагыштырма исәп-хисап чыгымнары, чагыштырма чыгымнарға карата мөнәсәбәтләрне үзгөртү, аларны исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләү	-
Исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе, жылылык энергиясе, су, табиғый газ күләмнәре өлеше	%
Бюджет учреждениеләренен энергетика ресурслары белән тәмин итүгә муниципаль бюджет чыгымнары өлеше	%
Бюджет учреждениеләренен энергетика ресурслары белән тәмин итүгә муниципаль бюджет чыгымнары динамикасы	мең сум
Коммуналь комплекс оешмаларына ягулык алуға субсидияләр бирүгә муниципаль бюджет чыгымнары өлеше	%
Коммуналь комплекс оешмаларына ягулык алуға субсидияләр бирүгә муниципаль бюджет чыгымнары динамикасы	мең сум
Үзенә карата мәжбүри энергетика тикшерүе үткәрепгән муниципаль бюджет исәбеннән финанслана торган бюджет учреждениеләре өлеше	%
Муниципаль заказчылар тарафыннан төзелгән энергия сервисы килешүләре саны	данә
Энергия сервисы килешүләре төзелгән дәүләт, муниципаль заказчылар өлеше	%
Энергетика нәтижелелеге таләпләре нигезендә муниципаль ихтыяжлар өчен сатып алына торган товарлар, эшләр, хезмәтләр өлеше	%
Торак урыны һәм коммуналь хезмәтләр өчен түләү буенча гражданнырга социаль ярдәм күрсәтү өчен муниципаль бюджет чыгымнары	мең сум/кеше
Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) кулланыла торган электр энергиясе, жылылык энергиясе, су, табиғый газ күләмнәре өлеше, алар өчен исәпләүләр исәпкә алу приборларыннан (күмәк, индивидуаль) файдаланып башкарыла.	%
Энергетика тикшерүе үткәрепгән торак йортлар саны	данә

Удельный расход электроэнергии, тепловой энергии, воды, природного газа в жилых домах (индивидуальных и многоквартирных), расчеты за которые осуществляются с использованием приборов учета	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы йортларда) электр энергиясен, жылылык энергиясен, суны, табиғый газны чагыштырмача тоту, алар өчен исәп-хисап ысулларын кулланып исәпләүләр башкарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) электр энергиясенен, жылылык энергиясенен, суның, табиғый газның чагыштырма чыгымнарын үзгәртү, аларны исәпләү приборларыннан файдаланып исәпләү башкарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
Торак йортларда (индивидуаль һәм күпфатирлы) электр энергиясенен, жылылык энергиясенен, суның, табиғый газның чагыштырма чыгымнарын үзгәртү, аларны исәпләү ысулларын (куллану нормативларын) кулланып исәпләп чыгарыла.	Гкал/кв.м, кВтч/чел., куб.м./чел., мең куб.м./кв.м.
Исәпләү приборлары кулланып исәпләп чыгарыла торган электр энергиясе, жылылык энергиясе, су, табиғый газ чыгымнарының чагыштырма чыгымнары нисбәтен үзгәртү	
Жылылык энергиясен эшлөгүгә ягулыкның чагыштырма чыгымын үзгәртү	кг.т./Гкал
Аны тапшырганда жылылык энергиясен югалту күләме	Гкал
Тапшырганда су югалту күләме	куб.м.
Су тапшырганда (транспортировкада) кулланыла торган электр энергиясе күләмнәрен үзгәртү динамикасы	кВтч
Жәмәгать транспортына караган транспорт чараларының мотор ягулыгын куллану буенча югары экономиялеләр саны динамикасы	%

6. МБК электр белән тээмин итүнең перспектив схемасы

2020 елга кадәрге чорга Арча муниципаль районын социаль-икътисадый үстерү планнарын эерләү, районның территориаль-административ бүленешен үзгәртү һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу, ресурслар белән тээмин итүнең перспектив схемалары кирәк булу сәбәпле, Оборона материалларына генераль планга үзгәрешләр керткәнче эерләнмиләр.

7. МБКны жылылык белән тээмин итүнең перспектив схемасы

Арча муниципаль районының 2020 елга кадәрге чорга социаль-икътисадый үсеш планнарын эзерләү, районның территориаль-административ бүленешенен үзгәрүе һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу сәбәпле, ресурслар белән тээмин итүнең перспектив схемалары, генераль планга үзгәрешләр керткәнче, Оборона материалларына кертелергә киңәш ителә.

8. Моны су белән тээмин итүнең перспектив схемасы

Арча муниципаль районының 2020 елга кадәрге чорга социаль-икътисадый үсеш планнарын әзерләү, районның территориаль-административ бүленешенен үзгәрүе һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу сәбәпле, ресурслар белән тээмин итүнең перспектив схемалары, генераль планга үзгәрешләр керткәнче, Оборона материалларына кертелергә киңәш ителә.

9. МО суларын чыгаруның перспектив схемасы

Арча муниципаль районының 2020 елга кадәрге чорга социаль-икътисадый үсеш планнарын эзерләү, районның территориаль-административ бүленешенен үзгәрүе һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу сәбәпле, ресурслар белән тәмин итүнең перспектив схемалары, генераль планга үзгәрешләр керткәнче, Оборона материалларына кертелергә киңәш ителә.

10. Катты көнкүрөш калдыктары белән эш итүнең перспектив схемасы

Арча муниципаль районының 2020 елга кадәрге чорга социаль-иқтисадый үсеш планнарын эзерләү, районның территориаль-административ бүленешенәң үзгәрүе һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу сәбәпле, ресурслар белән тәмин итүнең перспектив схемалары, генераль планга үзгәрешләр керткәнче, Оборона материалларына кертелергә киңәш ителә.

11. Проектларның гомуми программасы

Арча муниципаль районының 2020 елга кадәрге чорга социаль-иқътисадый үсеш планнарын эзерләү, районның территориаль-административ бүленешенәң үзгәрүе һәм генераль планга керүнең кыска срокларында ихтыяж булу сәбәпле, ресурслар белән тәмин итүнең перспектив схемалары, генераль планга үзгәрешләр керткәнче, Оборона материалларына кертелергә киңәш ителә.

12. Программаны гамэлгә ашыру өчен финанс ихтыяжлары

Төгәлләштерүче материалларның әлеге бүлеге ресурслар белән тәэмин итүнен перспектив схемаларында күрсәтелгән чараларга нигезләнә, аларның эчтәлеге күрсәтелгән схемаларны эзерләү барышында Программага кертеләчәк.

13. Проектларны гамэлгә ашыруны оештыру

Төгәлләштерүче материалларның әлеге бүлеге ресурслар белән тәэмин итүнең перспектив схемаларында күрсәтелгән чараларга нигезләнә, аларның эчтәлеге күрсәтелгән схемаларны эзерләү барышында Программага кертеләчәк.

14. Инвестицион проектлар программалары, тоташтыру (кушу) өчен тариф һәм түләү (тариф)

Төгәлләштерүче материалларның әлеге бүлеге ресурслар белән тәэмин итүнең перспектив схемаларында күрсәтелгән чараларга нигезләнә, аларның эчтәлеге күрсәтелгән схемаларны әзерләү барышында Программага кертеләчәк.

15. Коммуналь ресурсларга халык чыгымнарын, социаль ярдэм һәм субсидиялэр чыгымнарын фаразлау, коммуналь хезмэтлэргэ тарифларнын һәркем файдалана алырлык булуын тикшерү

"Коммуналь комплекс оешмалары тарифларын жайга салу нигезлэре турында" 2004 елның 30 декабрдәгә 210-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, коммуналь комплекс товарларына һәм хезмэтлэренә тарифлар (бәялэр) билгелэнгәндә, әлегә товарларны һәм хезмэтлэрне кулланучылар өчен файдалану мөмкинлеген исәпкә алырга кирәк.

Коммуналь хезмэтлэр өчен түләү салкын һәм кайнар су белән тәмин итү, су кертү, электр белән тәмин итү, газ белән тәмин итү (шул исәптән баллоннарда көнкүреш газы китерү), жылылык (жылылык белән тәмин итү, шул исәптән, мичтә жылыту булганда каты ягулык белән тәмин итү) өчен түләүне үз эченә ала.

Кулланучы коммуналь хезмэтлэр өчен фаразлана торган гомуми түләүнең граждандардан файдалана алуын бәяләү халыкның түләү сәләте турында объектив мәгълүматларга нигезлэнгән, алар тариф сәясәтен формалаштыру һәм халыкка социаль ярдэм чараларын компенсацияләүгә һәм аз тәмин ителгән граждандарга торак һәм коммуналь хезмэтлэр өчен түләүгә субсидиялэр түләүгә кирәкле һәм мөмкин булган бюджет ярдәмен билгеләү нигезендә ятарга тиеш.

Коммуналь комплекс оешмаларының тиешле товарларны һәм хезмэт күрсәтүлэрен кулланучыларның сатып алу һәм алардан файдалану мөмкинлеген билгеләү өчен кулланучылар өчен билгелэнгән бәялэр (тарифлар) һәм халыкның уртача еллык керемен исәпкә алып, бәялэргә (тарифларга) өстәмэлэр турында мәгълүматлар файдаланылды.

Программаны финанслау мөмкинлеген билгеләү өчен кулланучылар акчалары исәбеннән халык өчен коммуналь хезмэтлэрдән файдалану мөмкинлеген бәяләү уздырыла.

Коммуналь хезмэтлэр өчен түләүнең граждандар өчен үтемлелек критерийларының уртача мәгънәсе.

11 нче таблица

Критерий	Уңайлылык дәрәжәсе		
	югары	һәркем файдалана алырлык	Мөмкин түгел
Гаиләнең гомуми керемендә коммуналь хезмэтлэргә өлеше, %	6,3 дән 7,2 гә кадәр	7,2 дән 8,6 га кадәр	8,6 артык
Яшәү минимумыннан керемле халык өлеше, %	8 га кадәр	8 дән 12 гә кадәр	12 артык
Коммуналь хезмэтлэр түләүлэрне жыю дәрәжәсе, %	92 дән 95 гә кадәр	85 дән алып 92 гә кадәр	85 дән түбән
Халыкның гомуми санында коммуналь хезмэтлэр өчен түләүгә субсидиялэр алуучылар өлеше	инң күбе 10	10нан 15 кә кадәр	15 артык

Коммуналь хезмэтлэрдән файдалану мөмкинлеген бәяләү өчен күрсәткечлэр тәкъдим ителмәгән.

